

Non hominis potus sed cibus esse suis.
 Ut breviter signes quid et unde sit aspice signum
 Cervisiæ factum stramine, fæce litum.

A Dum sine felle jocos, quia te cognosco jocosum.
 Jucunde admittas et sine felle jocum.

VII. — CARMEN ACEPIALUM.

Qui mea scripta leges, poteris perpendere, reges
 Quando venerunt qui mystica dona tulerunt.
 Per stellam ducti veniunt aliterque reducti
 Cursu festino properant dantes tria trino.
 Regibus expletæ sunt tresque decemque diætæ.
 Si bene perpendo mora parva fuit veniendo
 Rege fero spreto rediere magi pede læto.
 Rex est seque regit recte, quisquis bene degit,
 Quidem de telis regitur plebs quæque fidelis.
 Si recte credit jussisque regentis obedit,
 Gratia præcedit et adest nunquamque recedit :
 Stella quisque duce vera fruitur modo luce.
 Gratia si qua datur quæ prævenit ipsa sequatur
 Fortes athletas facit has copulare diætæ.
 Absque fide pura nulli sit vivere cura,
 Per quam completa sit semper prima diætæ
 Mente sequens munda spes nam diætæ secunda,
 Tertia subsequitur, aliis major reperitur,
 Cordaque sincera facti hæc dilectio vera,
 Sit mens contrita quod sit tibi cœlica vita :
 Cordeque contrito devote vivere scito.
 Præmia sunt certa si mens contrita reperta.
 Lingua loquax oris dissolvat claustra pudoris,
 Te manifestante quid peccasti reus ante.
 Ut cito purgetur quidquid tua culpa moretur.
 Si vis mundari, nunquam cesses operari,
 Quidquid præcipitur ad fidem taliter itur,
 Ut tibi sit præsto quod sæpe rogas; vigil esto
 Carnis jumento sic frena tenere memento,
 Ne lascivire liceat vel longius ire.
 Hoc jejunando facies carnemque domando,

Protinus absque mora solito devotius ora,
 Nec claudas ora nec cesses qualibet hora;
 Sit labor hic motus sit decorus tibi motus.
 Ut caro sit macra studeas loca visere sacra.
 Spernere se, sperni scio muneris esse superni,
 Quæ superexcellit patientia noxia pellit.
 Mitis pacifica tolerando vincit iniqua;
 Ultima virtutem retinet confertque salutem.
 Hoc est præceptum, cito perfice jam bene cœptum :
 B Laus tibi multa datur, si cœptum perficiatur,
 Talia sunt pacta, semper probat exitus acta;
 Taliter expletis stella ducere diætæ
 Expedi oblata Christo sint munera grata,
 Quodque Deum norant pronum reverenter adorant.
 Tres tria dant Christo scio muneris esse superni,
 Aurum cum thure . . . myrrham moriture
 Hoc summum sapere signat Dominumque timere
 Si dederis thura mens offertur tibi dura.
 Ut thus ascendit, sic sursum mens bona tendit,
 Myrrha licet rara mortis designat amara.
 Te sic impropere quod mors sit cordis in ara.
 Sic vivas æque memorando novissima quæque,
 Quod semper filii caveas a crimine vili.
 C Si vir Catholicus, humilis, pius atque pudicus,
 Offerat hæc dona, dabitur tibi digna corona.
 Lætantur vere qui talia dona tulere,
 In quorum numero gaudens ego vivere spero.
 Detersti sordes mundato denique corde
 Christo devoto rex offerat hæc tria vota
 Hoc trinum munus acceptet trinus et unus,
 Christo præstante, qui rex est et fuit ante.

AD OPERA PETRI BLESENSIS

APPENDIX

Continens chartas quorundam episcoporum et regum quæ conferunt ad elucidationem
 epistolarum ejus et notarum.

(Opp. Petri Blesensis curante Petro de Gussanvilla.)

I.

Ad epist. 44. — Litteræ Henrici Bajocensis episcopi
 de donatione facta capitulo Bajocensi de domo
 Conani thesaurarii.

(Ex archivis capituli Bajocensis, dono V. Cl. Phi-
 lippi Taron, subdecani et canonici Bajocensis.)

Universis S. Matris Ecclesiæ filiis præsentibus
 et futuris, ad quos præsens scriptum pervenerit,
 Hænicus Dei miseratione Bajocensis Ecclesiæ mini-

D ster humilis salutem, in eo in quo est omnium
 salus.

Cum deceat pii patris affectionem circa filiorum
 profectum sedulam esse et sollicitam, eorum præ-
 sertim, qui in Ecclesia Dei divinis laudibus propen-
 siori cura insistunt; nos attendentes, quanta devo-
 tione et vigilantia dilecti in Christo filii nostri
 canonici Bajocenses diu, noctuque divinis insuderit
 officiis; decrevimus eos ad præsens de nostra largi-
 tione aliquantula remuneratione ad uberiores la-

Dei laudibus vigilantiam excitare. Eapropter divina duntaxat consideratione permoti, dedimus in perpetuam elemosynam præscriptis filiis nostris S. decano et capitulo Bajocensi domos Conani quondam thesaurarii nostri, cum omnibus suis adjacentiis perpetuo possidendas, quas et Willelmum de Hlere-cort quondam thesaurarium Bajocensem de largitione piæ recordationis viri Philippi episcopi prædecessoris nostri constat assecutum; et post ejus decessum eodem episcopo largiente Simon de Scicavilla canonicus noster adeptus est. Idem itaque capitulum recte considerans S. ejus decanum habitationem habere in urbe Bajocensi, sibi et familiæ suæ minus sufficientem, dedit ei easdem domos, et decanis in Ecclesia nostra sibi canonicè substituendis perpetuo jure possidendas, reddituras eis domorum earumdem nomine annuatim sex libras Andegav. unanimi fratrum assensu; statuens, ut post memorati S. decani eadem pecunia capitulo disponente distribuatur clericis de choro, qui die anniversario obitus sui celebrationi intererint; viginti tamen solidi de summa illius pecuniæ sumpti de eadem in pane pauperibus distribuuntur; ipsum enim justa ratione pernoti ab ejusdem pecuniæ præstatione liberum in vita sua esse volumus et immunem. Volentes igitur quod solemniter actum est, imposterum perpetua gaudeat firmitate, id præsentis charta sigillo nostro munita dignum duximus confirmare.

II.

Confirmatio ejusdem donationis facta a Richardo Anglorum rege.

(Ex eodem.)

RICHARDUS, Dei gratia rex Angliæ, dux Normanniæ et Aquitaniæ, comes Andegavens. archiepiscopis, episcopis, abbatibus, comitibus, baronibus, justitiæ seneschal. Vicecomiti præpositis et omnibus, bailivis et fidelibus suis, salutem.

Sciatis nos concessisse et præsentis charta nostra confirmasse Henrico Bajocensi episcopo domum lapideam quæ fuit Conani thesaurarii, cum toto manerio, et virgultum ejusdem Conani, quod est extra murum Bajocensem, juxta præfatam manerium, cum omnibus pertinentiis suis. Quare volumus et firmiter præcipimus, quod præfatus episcopus, vel cui dedit, habeat et teneat præfatam domum et virgultum cum omnibus pertinentiis suis secundum continentiam chartæ Patris nostri bene et in pace, integre et honorifice. Testibus Wal. Rothomagensi archiepiscopo, H. Corinthio episcopo, com. Willelmo de Mandeville, W. filio Rad. seneschallo Normanniæ, Roberto de Hlere-cort.

Datum per manum Willelmi de Longo Campo cancellarii nostri, xvi die Septembris, apud Wintori, anno i regni nostri.

III.

Litteræ ejusdem episcopi de donatione facta capitulo Bajoc. de decima Forestæ de Nulleio et de Racinet.

(Ex eodem.)

Universis sanctæ matris Ecclesiæ filiis, HENRICUS Dei gratia Bajocensis episcopus, salutem in Domino

Notum fieri volumus tam præsentibus quam futuris, quod nos attendentes fratres et canonicos nostros non sine multo labore et impensis posse facere assiduitatem juxta servitium Ecclesiæ nostræ, dedimus eis in augmentum communionis suæ perpetuam decimam Forestæ de Nulleio et decimam nemoris de Racinet, et duas partes molendinorum de Maisnil Bajoc. Ut autem eorum quies in suo statu sine omni sollicitudine conservetur, hanc donationem in scripturam redeginimus, ipsam sigilli nostri attestacione munientes.

Actum est hoc anno Verbi incarnati 1181, ii Non. Novemb.

IV.

Litteræ Urbani papæ III pro annualibus præbendarum decedentium canonicorum Bajocensium.

(Ex eodem.)

Justis petentium desideriis, etc. Vide in Urbano, *Patrologiæ* t. CCL.

V.

Litteræ Lucii papæ III pro sepultura episcopi et canonicorum Bajocensis in ecclesia cathedrali.

(Ex eodem.)

Referente dilecto filio magistro Radulfo, etc. Vide in Lucio III, *Patrologiæ*, t. CCL.

VI.

Ad epist. 66. — Charta Henrici II Anglorum regis pro abbacia de Voto in Normannia.

(Ex veteribus membran. Cl. V. D. d'Herouval.)

HENRICUS, Dei gratia rex Angliæ, et dux Normanniæ et Aquitaniæ, et comes Andegaviæ justitiariis et bailivis Normanniæ, salutem.

Sciatis me concessisse pro amore Dei, et petitione dominæ meæ Mathildis imperatricis, abbatiæ Sanctæ Mariæ de Voto juxta Cæsaris-Burgum, et canonicis ibidem Deo servientibus, quidquid juste datum vel venditum eis fuit de meo dominio in burgo, vel in villa. Quare volo, et firmiter præcipio, ut præfata abbacia bene, et in pace, libere, et quiete, cum omnibus consuetudinibus et libertatibus suis omnia tenementa sua teneat in bosco, et in plano, et teloneo, et tallagio, rovagio, et feria, et foro; et prohibeo ne quis eis vel hominibus vel rebus suis super hoc aliquam injuriam vel gravamen faciat. T. Man. Bisec. dapifero regis apud Rothomagum. In cujus rei testimonium præsentibus litteris nostrum fecimus sigillum apponi.

Actum apud Cæsaris-Burgum, anno Domini 1278, mense Septembri.

VII.

Alia donatio ejusdem regis eidem abbatiæ de Voto.

(Ex eodem.)

HENRICUS, Dei gratia rex Angliæ, et dux Normanniæ et Aquitaniæ, et comes Andegavensis, archiepiscopo Rothomagensi, episcopo, abbatibus, comitibus, baronibus, justitiariis, vicecomitibus et omnibus ministris ac fidelibus Normanniæ, salutem.

Sciatis me pro Dei amore concessisse, et sigilli mei munimine confirmasse abbatiæ Sanctæ Mariæ de Voto, quam domina Mathildis imperatrix mater mea proprio censu fundavit, et canonicis ibidem Deo servientibus Ecclesiam Sanctæ Margaretæ de Tilia cum omnibus pertinentiis suis, eremum Sancti Richardi cum omnibus pertinentiis suis, eremum Sancti Martini de prato. Similiter et quidquid Rogerius de Magnevilla tenuit, in manerio Othevillæ. Sicut charta ejusdem Rogerii testatur, et tres partes molendini Tiofphi de Accato dominæ matris meæ, et narrant, quam tenuit Robertus capellanus juxta Hogam, et terram de venditione Willelmi de Cartigneo, apud Jorboch, et terram apud Prædrevillam de concessione Willelmi de Braiosa. Et præterea quascunque terras, vel mansuras jam dicta abbacia et canonici in Cæsaris-Burgo justis donationibus et acquisitionibus adepti sunt. Quare volo et firmiter præcipio, quatenus prædicta abbacia, quæ ratione fundationis ad meam specialiter dominationem nullo mediante pertinet, et canonici mei omnia tenementa sua, omnes justas possessiones suas tam ecclesiasticas quam sæculares, cum omnibus libertatibus suis per totam terram meam, scilicet in burgo, in villa, in bosco, et plano, in viis et semitis, in aquis et piscariis, in ferris et foris, teneant et possideant

libere et quiete, et pacifice, et absque omni exactiōe telonei, foagii, gablagii, stellagii, taillagii, pasnagii, et omnis servilis consuetudinis ad me pertinentis. Testibus Waltero Rothomagensi archiepiscopo, comite Wilhelmo de Magnevilla, et Wilhelmo de Mera, et pluribus aliis apud Cadomum.

VIII.

Alia donatio ejusdem regis eidem abbatiæ.
(Ex eodem.)

HENRICUS, Dei gratia rex Angliæ et dux Normannorum et Aquitanorum, et comes Andegaviæ, archiepiscopus, episcopus, abbatibus, baronibus, vicecomitibus et omnibus ministris et fidelibus suis Francis, et Anglis, et Normannis, salutem.

Sciatis me dominæ matri meæ Mathildi imperatrici concessisse capellaniam de Valongnes, cum omnibus appendiciis suis, ita bene, integre et plenarie, sicut unquam melius fuit tempore Henrici avi mei regis. Propter hoc etiam quoddam membrum marerii de Sanctæ Mariæ ecclesia, scilicet novam villetam ad dandum in perpetuam elemosynam abbatiæ Sanctæ Mariæ de Voto, quæ est juxta Cæsaris-Burgum, ab ipsa domina fundata. Similiter et locum me concessisse sciatis, scilicet insulam Wilhelmi in qua ipsam abbatiam sitam esse constat, pro animabus Henrici avi mei et domini patris mei G. ducis Normannorum et Andegavensis comitis, omniumque antecessorum nostrorum, pro salute nostra, et statu regni nostri. Volo itaque et præcipio, quod præfata abbatia ita honorifice et quiete, et libere cum omnibus consuetudinibus et libertatibus suis supra-scripta teneat, sicut ulla abbatia totius Normanniæ melius, et quietius, et liberius tenet. Testibus Herb. Abrincensi episcopo, Thoma cancellario regio, Man. Bileht dapifero regis, Rogerio de Calleyo apud Rothomagum.

IX.

Charta Henrici II, Anglorum regis pro abbatiæ de Baugeseio, vulgo de Baugeraiis, ordinis Cisterciensis.

HENRICUS, rex Angliæ, et dux Normanniæ et Aquitanæ, et comes Andegaviæ, archiepiscopo Turo-nensi et justitiariis, et omnibus ministris et fidelibus suis Turoniæ et Normanniæ, salutem.

Sciatis me concessisse, et præsentī charta confirmasse fratribus de Baugeseio locum de Baugeseio, in quo habitant, et quidquid eis datum est, vel dabitur rationabiliter. Præterea concedo, quod prædicti fratres suscipiant Ordinem et imitationem de ecclesia S. Barbaræ in Normannia (*Sainte-Barbe en Ange*). Quare volo et firmi ter præcipio, quod prædicti fratres prædictum locum suum habeant, et teneant, et quidquid eis datum est, vel datum fuerit rationabiliter, in pace, et quiete, et integre, et honorifice, et prohibeo, ne inde aliquam faciatis injuriam vel contumeliam fieri permittatis. Testibus Hugone abbate de Landesio (*Abbaye Landais*). Richardo de Hum connest. Richardo de Camilla. Roberto de Briet. Stephano de Turon. Gaufrido Forest. apud Castillionem in Bituria (*Châtillon sur l'Andre*).

IX bis.

Alia charta ejusdem regis pro abbatiæ de Oratorio vulgo de Louroux Andegavensis diœcesis
(Ex eodem.)

HENRICUS, Dei gratia rex Anglorum et dux Normanniæ et Aquitanæ, et comes Andegavorum, archiepiscopus, episcopus, abbatibus, comitibus, baronibus, justitiariis, vicecomitibus, seneschallis, præpositis, et omnibus baillivis, et fidelibus suis totius terræ suæ, salutem.

Sciatis me dedisse in liberam et perpetuam elemosynam, et præsentī charta mea confirmasse Deo, et abbatiæ de Oratorio locum de Baugeseio, cum pertinentiis suis, ad construendum ibi abbatiam or-

ationabiliter factæ sunt, vel fient ipsi loco de Baugeseio. Quare volo et firmiter præcipio, quod prædicta abbatia de Oratorio, et eadem abbatia de Baugeseio locum prædictum cum omnibus pertinentiis suis, et omnes alias donationes, quæ vel eis rationabiliter factæ sunt vel fient, et omnes rationabiles perquisitiones suas habeant, et teneant bene, et in pace, libere et quiete, integre, et plenarie, et honorifice, in bosco et plano, in pratis et pascuis, in agris et molendinis, in vivariis et stagnis et piscariis, in viis et in semitis, et in omnibus aliis rebus ad eas pertinentibus, et cum omnibus libertatibus, et liberis consuetudinibus suis. Concedo etiam, ut monachi Deo servientes in abbatiæ de Baugeseio, quieti sint, et firmam pacem habeant per totam terram meam de teloneo et passagio, et omni consuetudine ad me pertinente, de omnibus suis, et de pannagio propriorum pecorum suorum in boscis et forestis meis. Testibus Gaufrido Durpore de Lochis. Wilhelmo abbate de Danrat, fratre Rogero elemosynario meo. Stephano de Tyron seneschallo Andegavensis, Wilhelmo de Hostili, Henrico de Muntbasun præposito de Lochis. Apud Bellum-locum, juxta Lochas.

X

Littera per quam apparuit Hervæum abbatem Villæ-lupensem dedisse fratribus ordinis Carthusensis locum Ligeti, Henrico II, rege Anglorum, comite Andegavensi postulante circa annum Domini 1175.

(Ex chartulario abbatiæ S. Salvatoris Villelupensis, pag. 125, ex dono D. abbatis de Villeloin.)

Firma rerum gestarum memoria scripto conservatur, atque contentiōnis occasio e medio removetur. Hanc itaque duplicem considerantes utilitatem litteris notificare curavimus tam posteris quam presentibus, quod dominus Henricus abbas S. Salvatoris Villæ-lupensis concessit cum assensu totius capituli sui fratribus Carthusiæ locum illum, qui vulgo Ligetum appellatur, cum pertinentiis suis, intuitu charitatis, et precibus domini Henrici regis Angliæ, ducis Normanniæ, comitis Andegaviæ et prece domini Stephani seneschalli, jure perpetuo possidendum. Ita tamen quod dominus rex gravedinem Villæ-lupensis domus diligenti animo considerans dedit Villæ-lupensibus fratribus centum libras, et quitare fecit duos Haliotos, quos ipsi de Chepdone debebant. Hoc autem factum est in manu Guillelmi prioris, et fratrum, qui cum eo tunc temporis manebant, fratris Herberti, et fratris Guillelmi, et fratris Martini, et in præsentia plurimarum personarum, Mauricii Belli-loci abbatis, et domini Gaufridi abbatis S. Juliani Turonensis, presentibus etiam legatis ipsius regis Stephano seneschallo, Guillelmo Cloet, Archembaudo de Vindocino, Hervæo præposito de Lochis, Goffrido Besoger, atque ingenti multitudine monachorum; Dionysio scilicet, Arnulfo, Rodulfo, Haimero, aliisque clericorum et laicorum quamplurimis, scilicet Raginaudo de Sinapariis, Joanne Normanno, Thoma Raier, Gaudrico, Odulrico, et pluribus aliis.

XI.

Donatio ejusdem regis ecclesiæ Fontis Ebraldi de Ponte Sacii.

(Ex veteri membrana D. d'Herouval.)

HENRICUS, Dei gratia rex Angliæ, et dux Normanniæ et Aquitanæ, et comes Andegaviæ, archiepiscopus, episcopus, abbatibus, comitibus, baronibus, justitiariis, vicecomitibus, ministris et omnibus fidelibus suis, salutem.

Sciatis me concessisse et dedisse, et præsentī charta mea confirmasse Deo, et ecclesiæ Beatæ Dei genitricis Mariæ de Fonte Ebraldi, et monialibus ibidem Deo servientibus, pro salute animæ meæ et antecessorum meorum Pontem Sacii ita libere et

quiete, sicut aliquis antecessorum meorum eundem Pontem ipsi Ecclesiæ melius et liberius concessit habere; vicariam etiam ejusdem Pontis cum omnibus libertatibus et liberis consuetudinibus ad comitem Andegavensem pertinentibus concedo eis et confirmo. De furto autem, et sanguine, et raptu, et de aliis omnibus fore factis concedo eis justitiam et omnem quæstum; retenta mihi per Ballivos executione justitiæ de vita et membris. Cujus quæstum omnimodum dono eisdem et concedo; et id mihi non retinui, nisi quia non est religiosarum personarum et vita vel judicare: sunt autem hæ consuetudines ejusdem Pontis etc. Quare volo et firmiter præcipio quod ipsa ecclesia Fontis-Ebraldi et sanctimonialia in ea Deo servientes, omnia prædicta habeant et teneant bene, et in pace, libere, et quiete, integre, et plenarie, et honorifice, cum omnibus libertatibus et liberis consuetudinibus suis, sicut ea ipsi concessi, et charta mea confirmavi. Testibus Guillelmo Cœnomanensi episcopo, Gaufrido Andegavensi episcopo, Roberto Nannetensi episcopo, Stephano Redonensi episcopo, Richardo et Gaufrido filiis meis, comite Willelmo de Mandemst. Falcone de Monstach, seneschallo Pictaviensi, Stephano de Turonis seneschallo Andegavensi, Mauricio de Creon. Vegis. Gaufrido Perticensi, Petro filio Guidonis, Willelmo de Hostili, Durando Pincer. Guilleberto Gardarobh. Apud. Andeg.

XII.

Copia fundationis abbatiæ Savigniaci in Normannia.
(Ex veteribus membranis D. d'Herouval.)

In nomine Domini nostri Jesu Christi. Notum sit omnibus præsentibus et futuris quod ego Radulfus Silgeriarum dominus, pro amore Dei ac salute animæ meæ, et antecessorum ac successorum meorum, cum uxore mea Anicia et filiis meis Matthæo, Francisco, Galone, Henrico et Roberto, dono et concedo Deo et domino Vitali Eremitæ in possessionem et cœnobialem domicilium Monachorum Forestam de Savigueio, sicut cingitur tribus aquis Chamba, Chamberna et Nigra aqua. Præterea do, concedo, et præsentem chartam constituo in dotem et hæreditatem cœnobialis domicilii præter ea, quæ monachi inhabitantes ibi possunt acquirere, mille libratas terræ annui redditus in terra mea Silgeriaci, ubicunque et a quibuscunque voluerint, tam ex dono quam ex emptione, quas extunc eisdem confirmo, sicut jam eas possiderent, volens et concedens quod prædicti monachi habeant in cæteris prædictis et hominibus in illis manentibus tantum jus, tantam justitiam altam et bassam, tantam dignitatem, tantam franchisiam, tantam potestatem cum omni jure et dominio, quæ ego et antecessores mei et successores habere possemus in terra nostra dominica; et quod ipsi monachi et eorum homines habeant in tota terra mea, cum meis hominibus communionem generalem. Et hæc omnia prædicta ego et uxor mea et filii mei prædicti Deo reddidimus et ejus servitio dedicavimus, sic ad tenendum de ipso Deo ipsis monachis confirmavimus libera et quietam cum omni justitia alta et bassa ab omni consuetudine, et servitio, et exactione, et curia, et homagio, et corvea, et contradictio, et resorto, et omnimodo quæstu penitus absolvimus; nihil nobis vel successoribus nostris in omnibus prædictis, prout dictum est, rationationem omnino retinentes. Ita quod nec nos, nec successores nostri in prædictis omnibus aliquam justitiam de cætero, nec in hominibus de dictis monachis dictas terras tenentibus poterimus exercere quo modo et si aliquem hominum ipsorum a nobis pro fores-facto præsentem seu successoribus nostris arrestari contigerit, eum in statu in quo fuerit tenemur reddere sine dilatione dictis monachis, quoties ab eisdem fuerimus requisiti; et inde justitiam facient secundum quod viderint expedire. Hæc donatio confirmata est, et sigilli mei Radulfi impres-

sione munita, anno ab Incarnatione Domini 1113, indictione v, epacta xxviii, Kalendas Februarii.

XIII.

Confirmatio fundationis abbatiæ Savigniaci facta ab Henrico II, Anglorum rege

(Ex eodem D. d'Herouval.)

HENRICUS Dei gratia rex Angliæ, et dux Normanniæ, et Aquitaniæ, et comes Andegaviæ, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, comitibus, baronibus, justitiariis, baillivis, vicecomitibus, et omnibus ministris, et fidelibus suis, salutem.

Sciatis me concessisse et præsentem chartam meam confirmasse, ecclesiæ, sanctæ Trinitatis de Savigniaco, et monachis ibidem Deo servientibus, omnes subscriptas donationes, quæ eis factæ sunt, scilicet, ex dono Radulfi Silgeriarum domini, Forestam Savigniaci, sicut cingitur tribus aquis, Chamba, Chamberna, et Nigra aqua, etc. Omnes has terras, omnesque eleemosynas, quæ hic enumeratæ sunt, et omnes alias, quas possident, et quas Deo propitio tam ex dono quam ex emptione poterunt acquirere, concessi, ut dictum est, ecclesiæ et monachis Savigniaci, liberas et quietas, cum omni justitia alta et bassa, et jure, et dominio, ab omni servitio et consuetudine absolutas, et ipsam abbatiam et omnes possessiones ad eam pertinentes, et omnes homines eorum ubicunque sint, et de quibuscunque dono sint, in tota terra mea assumpsi in manu, et custodia, ac protectione mea, sicut dominicas et proprias eleemosynas meas: et ideo volo, et præcipio, et firmiter constituo, ut eadem abbatia et monachi, et fratres, et famuli eorum, et homines, et omnes res ad ipsos pertinentes, per totam terram meam acquisitam, et acquirendam a me et a successoribus meis, habeant firmam pacem, et perfectam libertatem, et omnem quietantiam in mari, et in terra, in bosco, et in plano, ab omni consuetudine, et servitio, et exactione, sicut eleemosynæ Deo dedicate, pro remissione peccatorum nostrorum, et redemptione animarum nostrarum. Quare volo, et firmiter præcipio, quod abbatia prædicta de Savigniaco, et monachi in ea Deo servientes, hæc ista et omnia alia quæ nunc possident tam ex dono quam ex emptione a quibuscunque, et ea quæ in futurum rationabilibus modis, Deo propitio, poterunt acquirere, habeant, et in perpetuam eleemosynam retineant, cum omni justitia alta et bassa, et omni jure et dominio, cum omnibus libertatibus et liberis consuetudinibus, et quietantiis suis, ita quod omnia prædictis monachis et eorum hominibus pertinentia, et quieti de omni teloneo et passagio, et pontagio, pasnagio, coluagio, pallagio, servitio, hominagio, hostico, taillia, et omni auxilio tam assueto quam non assueto, et omnimodo quæstu et querela, et omni alia consuetudine et servitio, et exactione per totam terram meam, in ecclesiis, et cœciis, et terris, et hominibus, in bosco, et in plano, in pratis et pascuis, in aquis et molendino, in vivariis, et stagnis, et garenis, et piscariis, et mariscis, in bricheminis, et semitis, et omnibus aliis locis, et aliis rebus, cum omnibus libertatibus, et liberis consuetudinibus suis, et in villis, castris, ita bene et in pace, libere, et quiete, et honorifice, sicut propria dominica mea, et sicut eleemosyna Deo dedicata, pro remissione peccatorum meorum, et omnium antecessorum ac successorum nostrorum; et nihil nobis vel successoribus nostris in omnibus præter divinam retributionem retinentes, et quod ad nostram et successorum nostrorum pertinebunt successionem. Et est sciendum quod ego concessi ex dono meo proprio prædictis monachis de Savigniaco quod possint tradere suas terras ad qualescunque consuetudines voluerint. Et poterunt suos homines se ubicunque voluerint, et in quamcunque partem terræ suæ convenire, quotiescunque sibi viderint expedire, nonobstanti-

his patriarum consuetudinibus quibuscunque. Hæc autem mea confirmatio atque concessio facta est anno ab Incarnatione Domini 1157, anno scilicet regni mei Angliæ tertio, ducatus vero Normanniæ octavo testibus his magistro Valtero de Const. Oxenef. archid., Rad. Herefordensi archidiacono, magistro Jocelino Cestriensi archidiaconis, Willelmo filio seneschalli Normanniæ Radulf. de Il. Seherio de Quincy, Bertrando de Verdun, Willelmo de Solatiis, Reginaldo de Pavellie, Uling. de Morrist, et multis aliis apud dom. Frontem.

XIV.

Alia confirmatio ejusdem regis pro fundatione Savigniæ.

(Ex eodem D. d'Herouval.)

HENRICUS, Dei gratia rex anglie, et dux Normanniæ et Aquitanie, et comes Andegaviæ, archiepiscopis, episcopis, comitibus, baronibus, justitiariis, baillivis, vicecomitibus, præpositis, ministris et omnibus fidelibus suis totius terræ suæ, salutem in nomine Domini nostri Jesu Christi.

Notum sit vobis præsentibus atque futuris, quod ego pro amore Dei et salute animæ meæ, et ad animæ patris ac matris meæ, et uxoris meæ, et liberorum ac filiorum meorum, et omnium antecessorum, atque successorum meorum, atque omnium fidelium Christianorum concessi ecclesiæ Sanctæ Trinitatis de Savigneio, et Richardo abbati et monachis ibidem Deo servientibus in perpetuam eleemosynam omnes terras omnesque eleemosynas, atque quietantias, quas antecessores mei et homines eorum donaverant eidem ecclesiæ atque concesserant, et eandem ecclesiam, cum omnibus rebus ad ipsam pertinentibus assumpsi in manu et custodia, ac defensione mea, sicut propria abbatiana, et dominicam eleemosynam meam, et ut omnes posteriores ad eandem ecclesiam pertinentes firmiter ac stabiliter, et absque omni dubitatione, in perpetuum confirmarentur, et in presenti tempore atque futuro libere et quiete, ac secure, et ab eadem ecclesia tenerentur ac possiderentur volui, ut in hac præsentii charta nominatim ascriberentur atque confirmarentur, et sic ad notitiam successorum nostrorum, et ad utilitatem possidentium, salvæ et integræ in perpetuum conservarentur. Concessi itaque forestam Savigniensem, sicut cingitur tribus aquis Chamba scilicet et Chambræ, ac Nigra aqua, cum omnibus pertinentiis suis, quæ foresta est prima possessio ejusdem Ecclesiæ; unde, et ipse locus nomen accepit, ut Savignelum vocaretur, quam forestam possidet eadem ecclesia ex dono Radulphi de Fulgeriis, et Henrici filii ejus, et ex concessione Stephani comitis Morvoui, et Henrici regis Angliæ, etc., omnes has terras, omnesque eleemosynas, quæ hic enumeratæ sunt, et omnes alias, quas omnibus justis modis poterunt acquirere, concessi, ut dictum est, ecclesiæ et monachis Savignei, liberas et quietas, et ab omni servitio et consuetudine absolutas ad ipsam abbatiam, et omnes possessiones, ad eam pertinentes ubicunque sint, et de cujuscunque dono sint, in tota terra mea, assumpsi in manu, et custodia, ac protectione mea, sicut dominicas et proprias eleemosynas meas, etc. Hæc autem nostra constitutio atque confirmatio facta est anno ab Incarnatione Domini 1157, anno scilicet regni mei Angliæ tertio, ducatus vero Normanniæ octavo.

XV.

Charta fundationis abbatie de Blanca Landa.

(Ex membranis D. d'Herouval.)

RICHARDUS de Haya et Mathildis uxor ejus, omnibus suis, et amicis Normanniæ et Angliæ, salutem et dilectionem.

Notum sit vestræ dilectioni, et omnium tam præsentiam quam futurorum universitati, quod nos in

A propria hæritate nostra in loco, qui Blanca-Landa vocatur, unum monasterium fundamus, in honore Domini nostri Jesu Christi et beatæ Genitricis ejus, et sanctissimi confessoris Nicolai, ibique conventum canonicorum ad serviendum Deo, in ordine Præmonstratensi constituimus, quibus ad nutrimum et vestitum pro redemptione animarum nostrarum, successorum et omnium antecessorum nostrorum de parvitate nostra, hæc subscripta concedentes in perpetuam eleemosynam per manum domini Richardi Constantini episcopi Domino consecramus, Willelmo de Guono, et Richardo filio ejus, Nicolao de Haya meo nepote concedentibus et super altare præfati monasterii manibus propriis nobiscum offerentibus, ipsum videlicet locum, in quo fundatum est monasterium cum omnibus adjacentibus suis, etc. Hæc itaque præscripta, præsentem clero, et populo et approbante, donavimus huic nostro monasterio Sancti Michaelis de Blanca-Landa, nihil omnino in omnibus litteris retinentes, sed ab omni jure, et dominio, et sæcularium consuetudinibus, querela et exactione ad nos pertinentibus libera et absoluta, super altare offerentes per manum episcopi Richardi Constantini, excepto opere excluso in terra Paraner, de Bossevilla et in terra Ugonis Camri de Chatouilla, quæ mazura et costumas suas quietas habet in foresta, et excepta multa hominum de terra Richardi clerici apud Austremensuram, et opere excluso, testibus Richardo Constantino episcopo, Willelmo abbate Montisburgi, Roberto de Perdot, Renaldo de Maisvel, Richardo Avenel, et multis aliis. Anno ab Incarnatione Domini 1154.

XVI.

Confirmatio ejusdem fundationis per Henricum II, regem Anglorum.

(Ex eodem D. d'Herouval.)

C HENRICUS, rex Angliæ et dux Normanniæ et Aquitanie, et comes Andegavensis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, comitibus, vicecomitibus, baronibus et ministris omnibus suis, et omnibus fidelibus suis, salutem.

Sciat is me concessisse et confirmasse in perpetuam eleemosynam Deo, et ecclesiæ Sancti Nicolai de Blanca-Landa, et canonicis ibidem servientibus abbatie, in ordine Præmonstratensi Deo servientibus, quidquid eis rationabiliter et juste collatum est, videlicet has subscriptas eleemosynas quas Richardus de Haya, et Mathildis uxor ejus supradictæ ecclesiæ fundatores et Radulfus de Haya Richardi nepos, Willelmus de Varna, et Richardus filius ejus eidem ecclesiæ contulerunt, ipsum videlicet locum qui Blanca-Landa dicitur, ubi fundata est ecclesia cum omnibus adjacentibus suis, etc. Ut hæc omnia subscripta, et quidquid in futurum, et quibuscunque rationabiliter præfatæ ecclesiæ fuerint collata, firma, et inlibata permaneant, regia auctoritate confirmo, et confirmata in regnum post me continue protegenda et confirmanda commendo. Teste Rothrodo episcopo Ebroicensi, et Arnulfo episcopo Lexoviorum, et Philippo episcopo Bajocensi, et Richardo episcopo Constantiæ, et Roberto de Novoburgo. Anno ab Incarnatione Domini 1157.

XVII.

Ad epist. 124. — Littera Walteri Rothomagensis archiepiscopi, qua decimam de Diepa et Boitelis, dat capitulo Rothomagensi.

(Ex veteri scheda D. d'Herouval.)

Omnibus Christi fidelibus ad quos præsens scriptum pervenerit, WALTERIUS Dei gratia Rothomagensis archiepiscopus; salutem in Domino.

Justum est, ut prospera communicent, qui adversa communiter sunt perpassi. Qui enim passionis fuere consortes, consolationis esse non debent ali-

quatenus inexpertes. Quoniam igitur charissimi filii nostri Ecclesie nostrae Rothomagensis canonici, dum pro tuendo Ecclesie nostrae patrimonio contra..... et praesides magnis expensis, gravissimis sudoribus et periculis certaremus, nobiscum in tentationibus nostris viriliter et fideliter permanserunt, dignum et justum est, ut quod de laborum nostrorum proventibus, auxiliante Domino, nostris utilitatibus in perpetuum accrevit, non sit eis penitus alienum; sed qui in parturiendo nobis condoluerunt, partus nostri fructu pariter et laetitia jucundentur. Inde est quod de omni reddito et proventu, quem de Dieppa et Botellis, et earum pertinentiis singulis annis vel nos, vel successores nostri, futuris temporibus ad usus proprios consequemur, concessimus eisdem canonicis nostris anno ab Incarnatione Domini 1198, in puram et perpetuam elemosynam, et donavimus decimam partem integre recipiendam singulis annis in festo B. Romani confessoris patroni nostri, dividendam fratribus, qui ad diem obitus nostri officium pro nobis anniversaria consuetudine celebrarent. Interim autem dum viventes essemus, ipsi canonici qui ad solemnitatem praedicti confessoris convenirent, eandem decimam reciperent aequis portionibus inter se more communi dividendam. Verum quia difficile esset praefatam decimam integre persolvere termino, maxime circa anni principium, statuimus de communi eorundem canonicorum consensu, ut eadem decima quatuor terminis persolveretur, videlicet quarta pars in Natali Domini; alia quarta pars in Nativitate beati Joannis Baptistae; et alia quarta pars in festo Sancti Michaelis archangeli, quandiu vixerimus in festo jam dicti confessoris; sicut praesignatum est, dictis canonicis dividenda. Postquam vero nos in fata concedere contigerit, stauerunt iidem canonici se quater in anno diem obitus nostri anniversarium celebraturas, et in unoquoque illorum quartam partem decimae canonicis qui intererunt, aequis partibus divisuros. Si itaque praedictae villae tradantur ad firmam decrevimus ut firmarii praesignatis terminis decimam reddant canonicis memoratis, et si in aliquo terminorum eandem decimam ad plenum non solverint, ipsi poenam decem librarum usualis monetae incurrant dictis canonicis persolvendam, sed per nos vel per successores nostros iustitiam. Si vero easdem villas in manu nostra tenuerimus, et ita liquido non potuerint proventus et redditus aestimari, eorum aestimatio quatuor legalium virorum earundem villarum arbitrio relinquatur, qui jurati bona fide summam totius redditus et proventuum declarabunt, et sic aestimata eisdem canonicis statutis sine contradictione reddetur sub poena decem librarum, sicut praedictum est, interveniente nostro, vel successorum nostrorum seneschallo, vel aliquo ballivo ad praedictorum reddituum et proventuum susceptionem deputato, si in aliquo praedictorum terminorum in solutione cessaverint, vel in toto, vel in parte. Quia vero post tempus donationis praedictae, novi proventus tam in molendinis quam in rebus aliis praedictarum villarum redditibus accreverunt, ne quis sub tali verborum scrupulositate suggerat exinde decimam praefatis canonicis non deberi, nos eam dubitationem, licet supervacua absolventes, decrevimus tam eorundem proventuum quam aliorum, quae in posterum eisdem villis, Deo dante, accrescent, decimam eisdem canonicis esse integre conferendam; cum non incongruum sit unam et eandem substantiam duplici quodam modo jure censi. Ut autem haec nostra donatio firma et stabilis in perpetuum perseveret, nec aliquorum possit machinatione convelli, eam praesentis scripti et sigilli nostri patrocinio dignum duximus communire. Nos autem de misericordia Dei, et Beatae Mariae genitricis ejus meritis, et B. patroni nostri Romani con-

fisi, omnes illos anathematizamus, et maledicimus; utinam et indignationem omnipotentis Dei, et beatae Mariae, et beati Romani, et omnium sanctorum incurrant, quicumque praedictam donationem nostram et confirmationem attentaverint violare. Nihil hic de novo statuentes, sed prolatam tempore donationis factae sententiam renovantes.

Datum Rothomagi per manum Roberti de Sancto Nicolao capellani nostri et canonici Rothomagensis, vi Kalend. Octobris. Testibus, venerabilibus fratribus nostris episcopis Normanniae, Roberto Bajocensi, Willelmo Abrincatensi, Luca Ebroicensi, Silvestro Sagiensi, Jordano Luxoviensi, Viviano Constantiensi, qui ad petitionem nostram praesenti chartae sigilla sua apposuerunt: Richardo Rothomagensis Ecclesiae decano, Rogerio cantore, magistro Simone cancellario, Richardo Haynium, magistro Gisleberto de Marleis, canonicis Rothomagens., et multis aliis testibus.

XVIII.

Ad epist. 126.— *Littera Odonis episcopi Parisiensis, pro abolendo festo Fatuorum, et restituenda solemnitate Circumcisionis Domini.*

(Ex Chartulario illustrissimi domini Joannis Baptistae de Contes, decani Ecclesiae Parisiensis. Charta 156.)

Cum Dominus Petrus, etc. *Vide in Odone Parisiensi, ad an. 1208.*

XIX.

Alia littera ejusdem Odonis Parisiensis episcopi, pro solemnitate Circumcisionis Domini et Sancti Stephani.

(Ex magno Pastoralis Parisiensi.)

Ad hoc nos licet immeritos, etc. *Vide ibid.*

XX.

Littera Petri Cambii Dei gratia Parisiensis episcopi pro solemnitate Circumcisionis Domini et Sancti Stephani.

(Ex eodem Pastoralis.)

Petrus, Dei gratia Parisiensis episcopus, dilectis filiis Huconi decano et capitulo Parisiensi, in perpetuum.

Quod pro utilitatis ecclesiae et divini cultus statuitur incremento, perpetuo dignum est robore communiri, ne processu temporis malitia cujuslibet valeat enervari. Ad universorum itaque notitiam volumus pervenire, quod felicitis memoriae dominus Odo quondam Parisiensis episcopus praedecessor noster enormitates quasdam eliminare desiderans, quae sub praetextu pravae consuetudinis in Parisiensi Ecclesia pullulant festum Dominicae Circumcisionis, et Natale S. Stephani protomartyris ad statum decrevit reducere regularem, et solemniter instituit celebrari; singulis autem canonicis et clericis majori altari servientibus, qui in Natali B. Stephani Matutinis intererunt, sex denarios Paris., singulis vero clericis chori non canonicis quatuor denarios, singulis etiam pueris chori duos denarios, et singulis clericis, qui in missa responsorium vel Alleluia, in organo triplo, seu quadruplo decantabunt, sex denarios benigne contulit et concessit, in praepositura nostra Parisiensi annuatim quiete et libere percipiendos. In festivitate autem Circumcisionis singulis clericis chori non canonicis tres denarios Parisienses, et singulis pueris duos denarios in redditibus capituli perpetuo percipiendos liberaliter assignavit. Dedit etiam in perpetuum elemosynam capitulo Parisiensis Ecclesiae stationem de pane et vino et carnibus porcinis annuatim in festo Pentecostes a Parisiensi episcopo, qui pro tempore fuerit, persolvendam; et statuit ut quilibet canonicorum S. Dionysii de passu eadem die dimidiam percipiat stationem. Concedit insuper et concessit capitulo

Paris. sexaginta solidos Paris. in censu de Brunello A singulis annis percipiendos in die anniversarii sui, prout ordinavit, distribuendos. Ad hæc præbendam et vicariam quam ecclesia Sanctæ Genovesæ, in ecclesia Parisiensi habere solebat, quam idem episcopus acquisivit capitulo Parisiensi, concessit pariter et quittavit, ut tam de præbenda quam de vicaria pro sua disponerent voluntate. Præterea octo matricularios de assensus voluntate capituli in Ecclesia Parisiensi instituit, et ad eorum sustentationem tam ipse quam capitulum certa et perpetua deputavit. Decimas etiam omnium Novalium faciendorum, seu jam factorum quæ nondum aliis erant assignatæ, in omnibus locis Parisiensis diocesis, in quibus Ecclesia Parisiensis decimationem habebat, vel habitura erat, capitulo et Ecclesiæ in perpetuum quiete et libere possidendas concessit, et liberaliter erogavit, salvo jure alterius Ecclesiæ, quæ in eodem territorio partem decimationis haberet. Præterea quam emerat apud Buc in jus et proprietatem capituli pia donatio transfudit ad denarios matutinales in festo B. Bernardi distribuendos. Cæterum assignavit Ecclesiæ et succentori Parisiensi, et contulit ad Mandatum faciendum in Cæna Domini unum modium bladii ad mensuram Paris. medietatem bibernagii et medietatem mareschiæ, apud Hercbleium in blado quod acquisierat et habuerat a monachis B. Dionysii; ita quod si abbas et monachi B. Dionysii bladum illud episcopo Parisiensi alibi assignarent, succentor prædictum modium bladi ibi perciperet, ubi bladus episcopi assignaretur. Donavit insuper clericis matutinalibus partem illam, quam percipiebat in oblationibus crucis quæ proveniunt in sexta feria, in Passione Domini, videlicet medietatem omnium oblationum. Nos itaque præscriptas donationes, et concessiones, et institutiones approbantes et ratas habentes, ipsas per præsentis scripti paginam confirmamus, et sigilli nostri munimine roboramus, easque perpetuo manere discernimus et præcipimus inconcussas.

Datum Parisiis, anno Incarnationis Dominicæ 1208, pontificatus nostri ann. 1.

XXI.

Copia cujusdam Epistolæ a venerabili Facultate theologiae studii Parisiensis, prælati et capituli ecclesiarum regni Franciæ transmissæ, ad detestandum, condemnandum, et omnino abolendum quendam superstitionum et scandalosum ritum, quem quidam festum Fatuorum vocant, qui a ritu paganorum et infidelium idololatrarum initium et originem sumpsit.

(Ex cod. ms. abbatæ Cisterciensis a domino Jacobo de Lannoy, ejusdem abbatæ novitiorum magistro, ad D. Lucam d'Achery Benedictinum transmissa, qui mihi illum communicavit.)

Universis ecclesiarum prælati, et earum venerabilibus capitulis ubilibet constitutis, humilis sacræ theologiæ facultatis studii almæ universitatis Parisiensis, honorem et debitum Christianæ pietatis obsequium. Zelus cultus divini atque multorum fidelium clamor, necnon quorundam episcoporum querulosa rêquisitio nos inducunt et impellunt sub brevi epistola describere quantum abhorreamus, quantumque detestemur illum cujusdam festivitatis ritum, quem sui compositores festum Fatuorum vocant. Et quamquam ex sacræ Scripturæ testimoniis, tam Veteris quam Novi Testamenti, quibus Deus ab omni spurcitia templum suum ac ministros mundos esse et sanctificatos districtissime mandavit, tale festivitatis gurgustium, quo sacerdotes et clerici interiori et exteriori spurcitia se polluunt, templumque Dei et ecclesias foedant, facillimum sit reprobare; tamen quia hujus rei patratores se con-

A suetudinis lege protegere conantur, ac inde pertinaciter suis superioribus resistunt, majori acriorique opus est reprehensione, et tanta, quod corruptionis acerbitas contumaciam talium pertinacium frangat et superet. Quocirca quid in hac re sentimus breviter et succincte declaravimus, quatenus prælati studiosius et audentius a suis subditis, etiam per cauterium duræ punitionis, si sit opus, hunc pestiferum ritum depellant.

Et primo quid de ejus origine censemus. Porro a gentilibus venit hæc spurcitia, atque de reliquiis gentilitatis est hæc festivitas, licet festum Fatuorum a suis fautoribus intituletur. Certum est enim, ut annales tradunt historiæ, quod nationes gentium, quæ verum Deum ignorabant, multis demonum frondibus ludificatæ, atque variis passionum desideriis agitæ, in superfluas et superstitionosas culturas vanitatum trahebantur. Nec mirum, cum nullam fidei circumcissionem haberent. Hinc status demobnibus dicatas coluerunt: hinc principes se deificare existimantes in hominum memoria diabolica fraude delusi, idola sibi similia, quibus ut dii representarentur populis, colenda statuerunt; et insuper ut stolidus populus ad cultum sui idoli magis alliceretur, nomenque eorum diutius maneret, certis in mensibus et diebus solemnitates festivitatum sibi per ludos secundum desideria carnis dicatarum juvenibus populis imposuerunt, in quibus nulla deformitas, nullum vitium, nullumque flagitium reprehendebatur; sed ut occurrebat phantasie, unicuique licebat agere. Inde vero stupra et prostibula, et alia inenarrabilia scelerum monstra palam et impune fiebant. Quinimo in illis festis sacerdotes idolorum, ut abundantius populum ad idolum erectum excitarent majori furia, monstruositates præ aliis debacchabantur, sicut factum in festo Bacchi narrat poetæ, sic in principio Maii festum Veneris et Daphnis, sic in Februario festum Plutonis et Proserpinæ, sic in Kalendis Januarii festum spurcissimi Jani, sic in quamplurimis festis arborum Dianæ dicatarum et plantatarum; et de multis aliis in quibus enormitates permaximæ committebantur.

Procul dubio, inde venit origo hujus ritus nefarii, hæc est nascentia illius corruptelæ, quam consuetudinem vocant, hæc est amaritudinis radix venenata, quæ sursum germinans frondes nemorosas expandit, sub quibus juvenus luxui dedita enormitates carnis ohnix persecta est, et continuavit; quas enormitates culter fidei, et veri Dei cultus a Christianis indubie circumcidere debet, quoniam non est vere fidelis Christi qui talibus inhæret. Sic enim beatus apostolus Paulus quosdam Corinthios notat a fide lapsos, eo quod post susceptum baptismum hujusmodi festivitates observabant: *Timeo*, inquit, *ne frustra laboraverim in vobis, quia observatis dies* (Galat. iv). Glossa, id est superstitiones et solemnitates gentium. Et beatus Augustinus in sermone de Circumcisione (29), tales ritus gentium et eorum sequelas in Christiano populo exprobrans, ita loquitur: « Qui de paganorum consuetudine aliquid observare voluerint, timendum est ne nomen Christianum eis prodesse non possit; qui etiam stultis hominibus sic tudentibus aliquam humanitatem impenderit, peccati eorum participem se esse non dubitet; vobis autem, fratres, non sufficiat quod malum hoc non facitis; sed ubicunque fieri videritis, arguite, corripite et castigat. » Hæc Augustinus. Eapropter quamplures episcopi sanctissimi contra hæc festa sicut contra execrationes Christianorum processerunt, et a finibus Christianitatis ea repellere toto posse conati sunt. Unde factum est per labores eorum cum Dei auxilio, quod a regionibus Christianorum pro majori parte tales spurcitiæ, talesque paganorum reliquiæ cessarunt; vel si in occulto fieri deprehenduntur, non sine

grandi punitione actores abeunt.

Sola vero spurcissimi Jani nefaria traditio in Kalendis Januarii huc usque perseverat, quam diabolica instructio sub umbra Nativitatis Domini, et Jucunditatis dierum natalitiorum ejusdem sacerdotibus clericisque in multis hujus regni ecclesiis observandam tradidit; et eo deterius, quo devotioni tantæ festivitatis Salvatoris, et diebus illis dicatis, in quibus omni sanctimonis studere deberent, se ad spurca et immunditias conferunt et applicant: atque Janum spurcissimum imitant, cultum Dei irridunt et commaculant, dum ludibria Jani divino servitio permiscunt; ludibria, inquam, talia qualia sacerdotibus fanatici suis in templis et idolis fieri non permitterent; nempe festa gentilium supradicta lenociniis luxuriæ servientia non in templis, sed in memoribus, aut in campis, aut in theatris villarum, et a personis profanis agebantur. Hoc autem execrationis coagulum, quod vocatur Festum stultorum in ecclesiis, in locis sanctificatis, et a personis Deo consecratis sit, et se execrando, ac loca sacra profanando Jani ritum concelebrant. O quam recte vocatum est hoc flagitiosum coagulum Festum fatuorum. Nam in sacra Scriptura pro eodem habetur dicere quempiam fatuum, et dicere eum malorum hominum comitem exsultantium in rebus pessimis.

Quis, quæso, Christianorum sensatus non diceret malos illos sacerdotes et clericos, quos divini officii tempore videret larvatos, monstruosos vultibus, aut in vestibus mulierum, aut lenonum, vel histrionum choreas ducere in choro, cantilenas inhonestas cantare, offus pingues supra cornu altaris juxta celebrantem missam comedere, ludum taxillorum ibidem exarare, thurificare de fumo fetido ex corio veterum sotularium, et per totam ecclesiam currere, saltare, turpitudinem suam non erubescere, ac deinde per villam et theatra in curribus et vehiculis sordidis duci ad infantia spectacula, pro risu astantium et concurrentium turpes gesticulationes sui corporis faciendi, et verba impudicissima ac scurrilia proferendi? Et sic de multis aliis abominacionibus, quarum pudet meminisci et recitare horret animus, quæ tamen, ut fidei relatione accepimus, hoc in anno in multis locis factæ sunt. Quis, quæso, fidei, intelligens hos ecclesiasticos impios et crudeles in Dei honorem, in Ecclesiæ honestatem, et in famam propriam non judicaret? Certe ad dijudicandum eos non magna requiritur scientia, neque ad detestandum hujusmodi festum opus est magnis Scripturæ sacræ allegacionibus. Quippe contra principia morum et fidei, contra adorationem Dei insaniunt, et obstinate perseverant.

Sed, inquit, nos ita joco et non serio facimus, sicut consuetum est ab antiquo, ut fatuitas nobis innata semel in anno effluat et evaporetur. Nonne utres et dolia vini sæpius rumpentur, si spiraculum ipsorum interdum non laxaretur? Nos quidem utres veteres sumus et dolia semirupta, quare sapientiæ vinum nimis fervens, quod per totum annum in Dei servitio nos comprimentes vi retineremus, efflueret inaniter, si non interdum ludis et fatuitatibus vacaremus. Joci igitur aliquando vacandum est, ut fortiores postea ad retinendam sapientiam redeamus. Hæc et similia dicunt, necnon inveterati senes dierum malorum complices eorum, excusationem in peccatis querentes. Præterea juvenes novitatum ludorumque semper avidi, talibus monstris risum provocantibus applaudunt.

Sed homines de sua salute solliciti aliter longe ab istis sentiunt: sentiunt, inquam, et mente tenent quod non patiuntur ludum fama, fides et oculus; nempe sicut quisvis hominum nollet ex joco suum oculum cuspidem pungi; sic nec ludo fidem facerari, aut famam Dei permitendum est. Quamobrem vana est hæc excusatio super joco. Similiter de consuetudine in hac re non est facienda ratio; jam enim superius ostensum est, quod a radice ve-

A nata prodiit hic ritus, puta a corruptione naturæ cum illusione dæmonum, et initium sumpsit a spurcitiis paganorum et infidelium; quare non potest trahere vim consuetudinis, cum tendat contra Deum, et in perditionem animarum. O, pro nefas! allegandane est consuetudo contra jus divinum, contra naturalis dictamen, contra innatum pudorem, contra ecclesiæ sacramentum? Rursus similitudo quam proponunt de utribus et dolis, hic non habet locum; quoniam sapientia non gravat animam, sicut vinum bulliens ex fervore suum vas, imo vires animæ sapientiæ confortat et solidat, et per contrarium operationes fatuæ et malæ vires enervant et lædunt, præter malos habitus malasque reliquias quas contrahunt. Inde vero videmus homines fatuitatibus assuetos in fine dierum suorum *communiter* hebetes fieri, et sine intellectu ab hoc sæculo decedere. Igitur dictum illud, quod interdum respirando ad fatuitates fortiores redimus ad tenendam sapientiam, est falsum et vafre prolatum. Peccata namque et fatuitates sunt contra naturam rationabilem et eam offendunt. Fatemur autem quod ad actus sapientiæ diutius tendendo, animales vires quæ corpus concernunt, fatigant; quare bonum est interdum ludis modestis et honestis vacare, ut recreentur, et fortificentur, sicut beatissimus Evangelista Joannes ludens cum perdice in sua manu, cuidam propter hoc ipsum irridenti dedit exemplum de ipsius arcu diu et nimium protenso, qui si non relaxatur, vires perdit ad fortiter impellendum sagittam. Sed hæc recreatio virtuosa est, cui nullatenus conveniunt prædictæ insanix, quamvis plebs imperita eas ludos appellet, atque cum ipsis plures stolidi homines etiam in auctoritate constituti. Sed nihilominus si a quibusdam vestris prædecessoribus hæc insanix pro ludis habitæ sunt, sicut isti allegant, certe in hoc scordiam illorum et negligentiam accusant, qui tanta flagitia in ecclesiis tolerant. Itaque non est ad id aspiciendum quod dissimulant et tolerant homines, ubi lex omnia notorie clamat in oppositum; lex enim *Dei sequenda* est non homines, nisi in quantum ipsi legi subserviunt.

Quapropter, o reverendi Patres, et honorati prælati, attendite legi Dei, et sanctis, quos *Deus mirificavit* in terris, ut essent nobis in exemplum, et testimonium suæ voluntatis. Nolite subdolos hominum voces audire sic dicentium: Prædecessores nostri, qui erant notabiles viri reputati, istud festum permiserunt, sufficiat nobis vivere ut ipsi. Procul dubio istud argumentum diabolicum est, et infernalis hæc persuasio; nam illorum exitum ignoratis an bonus vel malus fuerit. Sequamini ergo illos, quos Deus sectandos miraculis declaravit; sequamini sanctos, utpote apostolum Paulum, et Augustinum superius allegatos, qui observatores hujus ritus damnant tanquam lapsos a fide. Sequamini gloriosos episcopos quamplurimos, puta Martinum, Hilarium, Chrysostomum, Nicolaum, Germanum Antissiodorensem, et universos alios usque ad propinqua tempora, qui acerrime contra hujusmodi execrationes insurrexerunt. Quid, quæso, fecissent, si solum clerici sicut hodie his observantiis vacantem vidissent? Sequamini canones sacros summorum pontificum, ac generalium conciliorum, hæc ludibria condemnantes veluti pestes animarum. Sequamini insuper graves et devotas personas, quæ hæc nefanda spectacula sine mœrore non possunt aspicere.

Istud, o Patres celeberrimi! precamur attendite, et ad dissipandam destruendamque hanc impietatis colligationem nervos omnes vestræ potestatis extendite. Neque vos retardet aut dimoveat cujuscumque exemptio vel privilegium; nam, cum in his casibus sit vehemens hæreticæ pravitatis suspicio, nulli suffragari debet exemptio. Asseremus namque vobis, quod hæc observantia festum Fatuorum cum spurcitiis præactis et solitis, necnon circumstan-

tiis personarum ac locorum, est sacrilega profanatio honestatis ac reverentiæ cultus divini, et execratio abominabilis omnibus Christianis : unde contra sacerdotes et clericos talia pertinaciter perpetrantes est procedendum, sicut contra suspectos in fide, et male sentientes de honorificentia Dei et sacramentorum. Satagite igitur, Patres celeberrimi, ut hoc sacrilegium de medio tollatur. Agite taliter, ne in animas vestras redundet hæc noxa tam gravis et abominanda. Mementote Heli summi sacerdotis, qui probus alias tenebatur; tum quia filios suos, quorum nequitia populus ab adoratione Dei et oblationibus distrahebatur, non satis rigide corripiebat, divina ultione de sella cecidit aversus, fractoque capite interit in exemplum omnium præpositorum. Consideretis etiam quanto fervore Moyses, qui erat mitissimus hominum, quantave severitate sæviebat in eos qui cultum Dei scandalizabant, quando una triginta die tria millia deidololatriis interfecit. Certe hæc crimina nefaria non multum distant ab idololatria, si recte pensetur, quamvis pro nunc in lege spirituali et aurore tales pœnæ non sunt exercendæ, tamen ex illis ostenditur quantum Deo illud peccatum displicet, et quam severe præpositi seu rectores animarum debent illud abolere.

Itaque finem nostræ epistolæ imponendo concludimus, quod a vobis prælatis pendet continuatio vel abolitio hujus pestiferi ritus; nam ipsos ecclesiasticos ita dementes esse et obstinatos in hac furia non est verisimile, quod si faciem prælati reperirent rigidam et nullatenus flexibilem a punitione cum assistentia inquisitorum fidei, et auxilio brachii sæcularis, quam illico cederent aut frangerent. Timerent namque carceres, timerent perdere beneficia, perdere famam et ab altaribus sacris repelli.

Oramus ergo Deum Patrem clementissimum, ut det vobis Spiritum fortitudinis adversus has diabolicas furias et omnes pestilentes homines. Amen.

Sequuntur quædam conclusiones a suprædicta venerabili Facultate theologiæ examinatæ, approbatæ, et qualificatæ ad detestationem et totalem destructionem, seu abolitionem suprædicti damnabilis et pagani festi Fatuorum.

Prima conclusio.— Consuetudo introducta ab antiquo, secundum quam in quibusdam ecclesiis tam cathedralibus quam collegiatis, vel aliis, annis singulis in festo Innocentium, aut S. Stephani, vel Circumcisionis Domini, aut alio, ab ecclesiasticis viris sit quoddam festum, quod Festum stultorum vocant, in quo solent per eosdem fieri mille derisiones et fatuitates, etiam contra reverentiam Dei, et in vituperium magnum cleri et totius status ecclesiastici, est a sanctis Patribus et generalibus conciliis reprobata, et magis est dicenda corruptela quam consuetudo, nec prætextu cujuscunque statuti observanda.

Secunda conclusio.— Non licet in aliqua ecclesia sub prætextu præfatæ malæ, et damnatæ consuetudinis eligere episcopum vel archiepiscopum fatuorum, vel etiam sic electum derisorie et cum ludibrio confirmare, cum episcopalis dignitas fuit a Christo primitus in Novo Testamento instituta et ordinata ad regimen Ecclesiæ suæ sanctæ, et salutem animarum; et propterea illi qui de tanta dignitate illudunt, et derisoriam ac ludibriosam faciunt, videntur male sentire de auctoritate et præminencia pontificalis dignitatis, quæ tamen est prima in Ecclesiæ hierarchia. Tales quoque sunt graviter puniendi.

Tertia conclusio.— Non licet hujusmodi episcopis vel archiepiscopis fatuorum uti quovis modo insigniis pontificum, videlicet, mitra et baculo pastoralis aut cæteris hujusmodi; nec etiam decet eisdem

archiepiscopis ante se facere portari crucem cum baculo, sicut facere solet archiepiscopus ambulando vel equitando per suam provinciam, cum talia sint in magnum derisum et vituperium episcopalis vel archiepiscopalis dignitatis.

Quarta conclusio.— Non licet insuper præfatis episcopis vel archiepiscopis fatuorum facere divinum officium in ecclesia cum suprædictis insigniis, nec dare benedictiones legentibus lectiones matutinales, nec etiam benedicere populum; cum talia sint in magnum contemptum et irreverentiam Dei et ejus servitii, et in vituperium magnum episcopalis dignitatis, quam non solum instituit Christus, sed sicut sanctus et verus pontifex primus ea usus fuit, et eam suis apostolis communicavit, et eorum successoribus.

Qualificatio primæ, secundæ, tertiæ et quartæ propositionum.

Prætensa festi Fatuorum consuetudo in ecclesiis, et ecclesiasticis officiis cum insolentiis et turpitudinibus, quas in perturbationem divini cultus, et dignitatis ecclesiasticæ vilipendium observare solent, non est consuecudo dicenda, sed corruptela damnabilis atque perniciosa; et sicubi pro damnabili continuatione ejus descripta invenitur, præsertim in libris ecclesiasticis, omnimode est abradenda et abolenda tanquam pestifera malorum et deformitatum occasio.

Observatores contumaces prædictorum paganizant, sunt sacramentorum et dignitatum Ecclesiæ sacrilegi profanatores, ac rerum sacramentalium detestabiles irrisores.

Pertinaciter asserentes quod prætextu præfatæ corruptelæ, quam consuetudinem vocant, sit licitum insolentias et turpitudines circa Kalendas Januarii, aut alio quocumque tempore exercere vel observare, sunt vehementer in fide suspecti, et de hæresi judicialiter arguendi.

Quinta conclusio.— Cum suprædicta sint districtè prohibita, tam per summorum pontificum decretales, quam per generalium conciliorum decreta, si aliqui, maxime post eorumdem decretorum recensitam publicationem et declarationem per prælatum loci aut ejus auctoritate facta animo pertinaci et indurato suprædicta fecerint, aut facientibus auxilium vel auctoritatem dederint, tales poterunt et debent puniri sicut contemptores et violatores sacrorum decretorum; et cum hujusmodi violatores decretorum secundum jus canonicum hæretici aut in fide suspecti censeantur, cum male videantur sentire de auctoritate Ecclesiæ, poterit contra eos procedi per inquisitorem hæreticæ pravitatis.

Qualificatio quintæ conclusionis.

Sic facientes sunt contumaces, clavium Ecclesiæ contemptores, suspecti vehementer in fide, judicialiter corrigendi, ut supra.

Sexta conclusio.— Si non licet juxta præmissa in prædicto festo Stultorum facere episcopos aut archiepiscopos fatuorum, qui utantur insigniis pontificum, et faciant divinum officium in ecclesiis, et benedictionem populo impendant; a fortiori ratione non est licitum etiam prætextu cujuscunque antiquæ consuetudinis, aut verius corruptelæ, in aliqua ecclesia exempta, et immediate sedi apostolicæ subdita, facere unum papam Fatuorum, qui similiter cum insigniis papalibus faciat divinum servitium, aut benedicat populum, aut alias quovis modo officium papæ exerceat, cum talia sint in magnum contemptum et irreverentiam papalis dignitatis.

Qualificatio sextæ conclusionis.

Tales execratores dignitatum pontificalium sacrilegi sunt, profanatores ecclesiasticæ dignitatis et ordinis hierarchici, contumeliosi derisores arguendi judicialiter, ut supra in primis articulis.

Septima conclusio. — Non licet, nec decet viris ecclesiasticis et maxime in sacris ordinibus constitutis, in quibus magis devotio, sanctitudo et gravitas morum elucere debent, quod sub prætextu aut colore dicti festi Fatuorum faciant officium divinum, aut illi intersint sine habitibus et vestimentis ecclesiasticis, sicut in quibusdam ecclesiis pridem fuit observatum; et qui contrarium fecerint, utendo videlicet in divinis officiis vestimentis sæcularium, aut stultorum, vel aliis profanis, cum talia sint in vituperium et derisum officii divini, peccant mortaliter, et sunt graviter puniendi.

Octava conclusio. — Non licet ducere choreas in ecclesia, quando sit divinum servitium, aut comedere seu bibere circa altare, quando missa celebratur, aut ad alias similes derisiones et fatuitates facere, cum talia sint contra reverentiam Dei et honorem, in contemptum et derisum divini servitii. Et qui talia fecerint, sunt merito secundum qualitatem excessuum puniendi, et si fuerint rebelles et incorrigibiles, contra tales poterit invocari brachium sæculare, et adversus eos procedi tanquam suspectos de fide.

Qualificatio septimæ et octavæ conclusionum.

Sacerdotes et clerici, præsertim in sacris ordinibus constituti prædicta facientes, apostatant ab honestate sacerdotii et cultus divini, abominabiliter templum ac Dei sacrarium polluunt, et sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum damnabiliter et execrabiliter contemnunt, et sunt vehementer de infidelitate et irreverentia sacramentorum suspecti, judicialiter arguendi, etc., ut prius.

Nona conclusio. — Non licet ecclesiasticis sub prætextu et colore festi Fatuorum dimittere et deponere vestimenta sua clericalia seu ecclesiastica, et uti vestimentis sæcularium virorum, aut stultorum, et extra ecclesiam, cum talia plurimum derogent clericorum honestati, et suorum morum gravitati; et adhuc minus licet eis larvatas accipere facies aut depictas, vel assumere vestimenta muliebria; ac facere ludos theatrales, vel ludibria aut spectaculum suorum corporum, et alios personagiorum ludos, et maxime in locis publicis, vel coram magna popularium multitudine; et qui contrarium fecerint, etiam prætextu aut sub colore supradicti festi, maxime post supradictorum decretorum publicationem, peccant mortaliter, imo tanquam contemptores et violatores sacrorum decretorum sunt puniendi.

Decima conclusio. — Non licet viris ecclesiasticis et maxime presbyteris aut aliis in sacris ordinibus constitutis, in conspectu populi ludere aliqua personæ ludorum, qui nec ad devotionem movent, nec ad mores, sed magis ad risum et ludibrium; cum talia facere nullo modo spectet honestati vel gravitati clericorum.

Undecima conclusio. — Sæculares homines faciendo tales ludos, qui sunt duntaxat ad risum vel ad ludibrium, non debent uti habitibus vel vestimentis monachorum, vel monialium, aut aliorum ecclesiasticorum, cum illud sit etiam a civili jure prohibitum.

Qualificatio nonæ, decimæ et undecimæ conclusionum.

Sacerdotes et clerici præsertim in sacris ordinibus constituti, hujusmodi spectacula turpia exercentes apostatant a regula et honestate sacerdotii, statum ecclesiasticum scandalizant et deturpant, et veniunt a suis superioribus corripendi, tanquam suspecti deformatores Ecclesiæ et ordinis ecclesiastici, ut in primis.

Duodecima conclusio. — Dicere, et pertinaciter asserere, quod illi, qui impediunt ne de cætero fiat festum Stultorum supradictum peccant et sunt excommunicati, hæresim sentit et errorem in fide; cum ecclesiastica censura sit Ecclesiæ a Christo concessa contra rebelles et contumaces, et non con-

tra bene agentes. Dicere enim quod pro actu virtutis sit aliquis excommunicandus, et extra ecclesiam projiciendus, male sapit in fide.

Qualificatio duodecimæ conclusionis.

Asserentes pertinaciter contenta in articulo sunt vehementer suspecti in fide, et de hæresi judicialiter arguendi, ut prius in primis articulis.

Tertia decima conclusio. — Cum secundum beatum Augustinum festum Fatuorum supradictum initium et originem sumpserit a paganis et gentilibus, qui similia ludibria in capite Januarii faciebant ad honorem Jani, quem beum esse credebant, et cui idolum fabricaverant, in cujus conspectu et quasi illi sacrificando faciebant ludos supradictos, Christiani debent maxime talia ludibria evitare et fugere, ne ea faciendo aut assistendo videantur paganizare, et idolo Jani velle reverentiam et honorem facere, et maxime quando talia fuerint in principio Januarii, qui ab ipso Jano nomen accepit.

Quarta decima conclusio. — Si illi, qui supradictum festum consueverunt facere, fuerint de præmissa beati Augustini auctoritate sufficienter, et præcipue per suum prælatum certificati, advisati, imo admoniti ne prædicta ludibria de cætero faciant, et maxime in principio Januarii, ne paganizare, aut idololatrare videantur, et deinde indurato et pertinaci animo contrarium fecerint; contra illos tanquam in fide suspectos, et paganorum rituum insectatores est procedendum, et per inquisitorem hæreticæ pravitatis, et cum invocatione brachii sæcularis, si opus fuerit.

Qualificatio tertiæ decimæ et quartæ decimæ conclusionum.

Veritatem continet, et ita dicendum est de assertoribus et iaduratis observatoribus, sicut in primis articulis.

Acta fuerunt hæc supradicta, et conclusa epistola quæ præmittitur, et qualificationes in fine congregationis venerandæ Facultatis theologiæ in Universitate Parisiensi, in sancto Mathurino celebrata anno Domini 1444, die xii mensis Martii, per organum venerandæ circumspectionis et scientiæ viri magistri Eustachii de Mesnillo, in sacra theologia professoris et decani ejusdem facultatis, post maturam deliberationem, præsentibus venerabilibus, et circumspectis viris, magistris Joanne de Vernone, Joanne Berondi, Guillelmo Errardi, Roberto Cybole, Joanne Vineti, Petro de Vaucello, et Joanne Oliva in theologia magistris, cum pluribus aliis ibidem præsentibus.

XXII.

Littera Odonis Parisiensis episcopi, pro institutione festi S. Bernardi in Ecclesia Parisiensi.

(Ex eodem pastoralis.)

Notum facimus, etc. *Vide in Odone Parisiensi ad an. 1208.*

XXIII.

Littera ejusdem Odonis de decima de Espiers quam Adam de Monsterolio dedit quatuor matriculariis presbyteris.

(Ex chartulario Parisiensi.)

Notum facimus, etc. *Vide ibid.*

XXIV.

Littera ejusdem pro institutione quatuor matriculariorum sacerdotum in Ecclesia Parisiensi.

(Ex chartulario D. decani Parisiensis, Charta 161.)

Quod pro divini cultus augmento statuitur, etc. *Vide ibid.*

XXV.

Fundatio ejusdem episcopi pro mandato faciendo in cæna Domini.

(Ex parvo pastoralis.)

Ad universorum, etc. *Vide ibid.*

XXVI.

Littera ejusdem Odonis qua donat Novalia capitulo Parisiensi.

(Ex magno pastorali.)

Et vestrae conversationis honestas, etc. *Vide ibid.*

XXVII.

Institutio anniversarii Odonis facta a capitulo Parisiensi.

(Ex eodem.)

Notum facimus, etc. *Vide ibid.*

XXVIII.

Institutio duorum sacerdotum facta ab eodem Odone in ecclesia Sancti Symphoriani Parisiensis.

(Ex chartophylacio regio asservato in sancta capella Parisiensis.)

Notum facimus, etc. *Vide ibid.*

XXIX.

Charta ejusdem Odonis, qua concessit ecclesiae Sancti Victoris Parisiensis annualia semipræbendarum Ecclesiae Parisiensis.

(Ex annalibus mss. Sancti Victoris, ad ann. 1197.)

Quanto venerabilis Ecclesia Sancti Victoris, etc. *Vide ibid.*

XXX.

St. hani Parisiensis episcopi concessio annualium seu vacantium præbendarum in Ecclesia Parisiensis, et aliis facta canonicis Sancti Victoris Parisiensis.

(Ex Annalibus mss. ejusdem abbatiæ.)

In nomine sanctæ et individuae Trinitatis, Amen.

Divinarum auctoritate Scripturarum informamur ut, dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei, et peccata nostra elemosynis redimentes, amicos et receptores in æterna tabernacula ex his, quæ ad tempus possidemus, nobis faciamus. Qui ergo in multis deliquimus, in multis charitative operari studeamus, et illis præcipue prodesse et auxiliari, quorum merita nobis credimus in ipso districto examine suffragari. Hac igitur auctoritate instructi, hac spe animati, ego Stephanus Dei gratia Parisiensis episcopus, petitione et precibus Bernerii decani, cæterorumque canonicorum Beatæ Mariæ assensu etiam presbyterorum Sancti Joannis, Guillelmi videlicet et Hugonis, ecclesie Beati Victoris et canonicis regularibus inibi Deo servientibus, ut prænominatorum canonicorum deinceps anniversaria habeant concedimus; ita ut per annum redditus præbendarum canonicorum Beatæ Mariæ ex integro habeant, et nullum ex debito super hoc, aut ecclesie, aut defuncto, sive processionis, sive visitationis, sive sepeliendi, præter anniversarium exsolvant officium. Nolumus enim eos inquietare, et contra eorum voluntatem ad propositum ad publicum prodire. Hoc etiam adjungimus, quod si canonicus Beatæ Mariæ, aut eremitarum, aut canonicorum Regularium, aut monachorum, aut quorumlibet aliorum vitam eligens præbendam reliquerit, præfata ecclesia Sancti Victoris, ejus præbendæ per annum redditus possidebit. Et ut omnia ad liquidum determinentur, et prava intelligentium ora obstruantur, hoc solum excipimus: (50) Quod si canonicus Beatæ Mariæ præbendam suam in manu episcopi reddiderit, et pro aliquo oraverit, et eum episcopus super hoc exaudierit, in præbenda sic reddita canonici Sancti Victoris nihil habeant. Nec illud silere volumus, quoniam quidquid in præbenda canonicorum Beatæ Mariæ, prout superius determinatum est, canonicis Regularibus Sancti Victoris concessimus, hoc idem et in

(50) Hæc clausula revocata fuit postea ab eodem Stephano cuius diploma ibidem habetur consequenter.

A præbendis Sancti Marcelli, Sancti Germani Antisiodorensis, Sancti Clodoaldi, nec non etiam Sancti Martini de Campellis, communi decanorum et canonicorum eorumdem assensu præfatis canonicis Sancti Victoris jure perpetuo habendum et possidendum concedimus. Ut autem hoc ratum et firmum sit ac permaneat in sempiternum, præsentem chartam sigilli nostri auctoritate interfirmavimus, et signis canonicorum nostrorum corroboravimus.

Actum Parisius publice in capitulo Beatæ Mariæ, anno incarnati Verbi 1124, regnante Ludovico rege, anno xvi, Stephano episcopo ann. i S. Stephani episcopi, S. Bernerii decani, S. Adæ præcentoris, S. Stephani archidiaconi, S. Theobaldi archidiacon., S. Landonis presbyteri, S. Theodorici presbyteri, S. Odonis presbyteri, S. Daimberti diaconi, S. Guillelmi diaconi, S. Gummeranni diaconi, S. Hugonis subdiaconi, S. Petri subdiacon., S. Henrici subdiacon., S. Theobaldi pueri, Manasse pueri, Urbani pueri. Si quis autem contra nostram hanc dispositionem agere præsumperit, anathema sit.

XXXI.

Litteræ super compositione limitum episcopatum Belvacensis et Parisiensis.

(Ex chartulario Parisiensi.)

PHILIPPUS, Dei gratia Belvacensis, et Odo Parisiensis episcopi omnibus præsentem litteras inspecturis, in Domino salutem.

Notum facimus quod cum inter nos contentio verteretur super limitibus Belvacensis et Parisiensis episcopatum in loco de Moynel, a parte orientali prope caput ecclesie; tandem ad locum personaliter accessimus, et in præsentia nostra, et abbatum Vallis Beatæ Mariæ, et Sancti Justi, et de Hermeriis, et multorum aliorum bonorum virorum facta inquisitione diligenti a vicinis utriusque episcopatus, pari voluntate et consensu limites distinguimus, et metas in hunc modum posuimus. Ad originem Fontis de Moynel, qui est in stagno fratrum, primam metam lapideam, secundam ex directo in Calceya, tertiam in Campo subtiliori, quartam et ultimam sub quercu ex directo, quæ est juxta murum, qui claudit hortos fratrum, et juxta quemdam rivulum, qui emanat a fonte prædicto; ita quod id quod est a parte ecclesie, est in episcopatu Belvacensi: id quod est ex alia parte, est in episcopatu Parisiensi; cæteris terminis et limitibus episcopatum prædictorum in eo statu manentibus, in quo erant. Quod ut ratum permaneat, et inconcussum, præsentem chartam sigillorum nostrorum munimine roboravimus.

Actum anno incarnati Verbi 1202, mense Novembris in crastino Sancti Martini.

XXXII.

(31) *Litteræ Innocentii papæ pro legitimatione prolis domini regis, datæ Anagninæ iv Non. Novemb., pontificatus an. iv, Christi 1201.*

(Ex veteribus Chartis D. d'Herouval.)

Apostolica sedes, etc. *Vide inter Regesta Innocentii III, ad diem et annum supra notatum.*

XXXIII.

Littera Odonis episcopi Parisiensis, super legitimatione liberorum domini regis susceptorum de filia ducis Meruniae tempore papæ Innocentii.

(Ex chartophylacio regio Sanctæ Capellæ Parisiensis.)

Noverit universitas vestra, etc. *Vide in Odone Parisiensi ad an. 1208.*

(31) Ad cujus epistolæ elucidationem multum facit caput *Per venerabilem*, Decretal. lib. iv, tit. 17, *Qui filii sint legitimi.*

XXXIV.

Littera Cælestini papæ; super interdicto contra cives Rothomagenses publicato.

(Ex veteribus Schedis V. Cl. Emerici Bigot.)

Cum humanum affectum, etc. *Vide in Cælestino papa III.*

XXXV.

Confirmatio sententiarum excommunicationis, et interdicti latorum auctoritate Walteri archiepiscopi contra cives Rothomagenses.

(Ex eodem.)

Cum universæ Dei Ecclesiæ, etc. *Vide ibid.*

XXXVI.

Littera ejusdem Cælestini papæ episcopis Normanniæ de eadem re.

(Ex eodem.)

Ex conquestione dilectorum filiorum etc. *Vide ibid.*

XXXVII.

Littera ejusdem de eadem re.

(Ex eodem.)

Quod vobis salutationis alloquium non impendimus, etc. *Vide ibid.*

XXXVIII.

Littera Walteri Rothomag. archiep. de quibusdam distributionibus capitulo Rothomag. faciendis.

(Ex eodem.)

Omnibus Christi fidelibus ad quos præsens scriptum pervenerit, WALTERUS, Dei gratia Rothomagensis archiepiscopus, salutem in Domino.

Ad iter salutis rationis oculum dirigentes subtilius, recordati sumus, quod aliquando substraximus dilectis filiis nostris, capitulo videlicet Rothomagensi, quasdam procuraciones et subsidia panis et vini temporalis, quæ a prædecessore nostro bonæ memoriæ R. Rothomagensi archiepiscopo debita consuetudine præfato capitulo certis diebus et sollemnitatibus solvebantur. Ad cor igitur et propositum salutis animæ nostræ propensius rati, Deo inspirante prædictis rationes et panis et vini consolationes eidem capitulo restituendas duximus plene et integre bono prædecessore nostro morem gerere cupientes, ut videlicet præfati fratres et canonici nostri in eadem integritate, quo tempore prædecessoris nostri fruebantur, plenius restituti nobis congaudeant et divinis instent obsequiis, debitis stipendiis non fraudati. In subscriptis igitur sollemnitatibus præfato capitulo nos et successores nostros teneri protestamur ad eadem stipendia persolvenda procur. videlicet aut censum solid. usualis monetæ in die Nativitatis Dominicæ, similiter in Epiphania, similiter in Purificatione Beate Mariæ, in receptione archiepiscopi, in Pascha, in Ascensione, in Pentecoste, in Assumptione Beate Mariæ, in Nativitate ejusdem, in Dedicatione, in Natali Beati Romani, in festo Omnium Sanctorum. Oblationes vero panis et vini reddere tenemur in Annuntiatione Dominicæ, in Octavis Paschæ, in Octavis Pentecostes, in festo Translationis Beati Romani, in festo apostolorum Petri et Pauli, in Transfiguratione Domini, in Conceptione Beate Mariæ, in die Circumcisionis. Ut autem hæc restitutio præfati capitulo nulla possit in posterum malignitate convelli, hoc nostræ confirmationis testimonium scripsimus nostri sigilli munimine roboratum. Testibus his magistro Columbo canonico Rothomagensi, Rogerio derano, Willcl. archidiacono, Henrico cantore, Philippo archidiacono, Radulfo archidiacono, Roberto de Sancto Nicolao, magistro Evrardo, et pluribus aliis.

Datum per manum magistri I. Britonis clerici nostri ad Grandem-montem juxta Rothomagum, anno Dominicæ Incarnationis 1207.

XXXIX.

Concilium Rothomagense sub Waltero archiepiscopo. Anno ab Incarnatione Domini 1189, in Idus Februarii, residente beatissimo papa Clemente III, regnante gloriosissimo rege Francorum Philippo, regente Normanniam invictissimo rege Anglorum Richardo, in nomine sanctæ et individuæ Trinitatis celebratum est provinciale concilium in metropolitana sede Rothomagensi, presidente venerabili Patre nostro Waltero Rothomagensi archiepiscopo, præsentibus omnibus suffraganeis, abbatibus quoque quamplurimis, multis etiam viris discretis et prudentibus, in quo statuta sunt hæc capitula subscripta.

(Ex eodem.)

I. Antiquorum venerabilium virorum vestigiis adherentes, inprimis decrevimus, ut omnes suffraganeæ Ecclesiæ nostræ in legendo et psallendo usum hujus sacrosanctæ Ecclesiæ Metropolitanæ imitentur.

II. Item placuit ut singulæ ecclesiæ libris et indumentis sacerdotalibus ornentur; et ut Eucharistia non nisi in vase aureo vel argenteo consecretur; et ne ab aliquo episcoporum aliquid vas stanneum consecretur, nisi iudicio episcopi evidens apparuerit necessitas.

III. Placuit etiam ne corpus Dominicum, sine luminari, cruce et aqua benedicta, sive de die, sive de nocte deferatur, nec sine sacerdotis præsentia nisi summa necessitas sacerdotum excusaverit.

IV. Placuit etiam ut nullus clericorum cujuscunque ordinis focariam in dono sua habere præsumat.

V. Sacerdotes et clerici coronas habeant patulas, et decentem crinium circumferentiam. Istius constitutionis transgressores ab ecclesiasticis beneficiis suspendantur; qui vero beneficia non habuerint, et ita comam nutrierint, privilegio careant clericali.

VI. Nihil de novo statuentes, sed antiquorum canonum statuta ad memoria reducentes, districtè prohibemus, ne filii sacerdotum in ecclesiis ubi patres eorum ministrasse noscuntur, de cætero personæ instituantur, nec eas aliqua occasione media non interveniente personæ obtineant.

VII. De clericis qui propter imperitiam suam, vel nativitatis conditionem, vel forte vitæ immunditiam, vel propter inobedientiæ contumaciam, examen episcopi declinantes, et ab extraprovincialibus, vel transmarinis episcopis ordinem consequuntur, licet sigilla eorum in testimonium ordinationis suæ deferant, statuimus ut ab episcopis suis in administratione ordinis sui ita adepti nulla ratione recipiantur.

VIII. Nulla persona ecclesiastica, vel vicarius perpetuus extra provinciæ causa studiorum, vel peregrinationis, sine proprii episcopi licentia vel officialium suorum iter arripiat.

IX. Statuimus etiam ne monachi vel clerici negotiationem aliquam causa lucri exercent, et ne monachi et clerici, vel laici ecclesias vel villas ad firmam teneant.

X. Prohibemus etiam ne aliquis sacerdos vicemissis, vel sæcularis, præpositatus officium assumat: quod si facere præsumperit, ob officio suspendatur, et omni beneficio ecclesiastico privetur.

XI. Consuetudo, quæ scripto juri et approbato opponitur, nulla sui generalitate, vel temporis prolixitate defendatur. Cum igitur secundum rerum naturam negantes factum nulla sit probatio non probante actore, reus, et si nihil præstiterit absolvendus est, præsertim si pars actoris nulla probabili præsumptione juvetur: statuimus ut de cætero liceat actori tam in civili quam in criminali causa ad confirmationem partis suæ, et testium fide instrumentorum uti auctoritate, quibus deficietibus

tunc tandem reo se purgandi, vel probandi onus imponitur, cum pari actoris contentiosi fama, vel alias probabili aliqua præsumptione roboratur.

XII Sicut in Lateranensi concilio cautum est, statuimus et firmiter observari præcepimus, ne archidiaconi per archidiaconatum suum incedentes subditis onerosi existant, et ut sex vel septem equorum numerum non excedant, nec ab aliquo clerico procuracionem recipiant, nisi competentes redditus habuerit; statuimus etiam ut a nullo clericorum penes quos honeste et sine magno gravamine hospitare non valent, non nisi tres solidos usualis monetæ in recompensationem hospitii sui recipiant. Si vero apud pauperes clericos hospitari decreverint, vel forsam propter loci amodietatem, vel propter negotiorum quæ tractant commoditatem, statuimus ut quinque vel quatuor ad minus de vicinioribus clericis beneficia habentibus onera ipsius hospitii communiter supportent.

XIII. Statuimus etiam, ut episcopi vel eorum officiales in sua die appellationibus difficiles se non exhibeant; sed propter quorundam simplicitatem, et non petentibus offerant.

XIV. Sanctorum Patrum vestigia sequentes statuimus et firmiter observandum decrevimus, ut nullus consuetudinis obtentu, quisquam deinceps ab ingressu ecclesiæ, vel alio quocunque ecclesiastico sacramento arceatur, donec legitime vocatus ad causam liberam respondendi habeat facultatem, ut ita demum convictus aut viva voce, vel saltem juris interpretatione confessus, pro qualitate excessus, æqualem ut oportet a suo iudice sustineat sententiam.

XV. Statuimus etiam, ut testamentum clericorum inviolabiliter observetur, et ut bona clericorum, qui intestati decedunt, per manus episcoporum in bonos usus distribuantur.

XVI. De clericis etiam post Pascha decedentibus, statuimus, ut de fructibus subsequæ autumni in testamento suo disponendis liberam habeant facultatem.

XVII. De uxoribus et familiis, et bonis omnibus cruce signatorum, quod a felicis recordationis Patribus nostris Urbano et Gregorio, nec non et beatissimo Patre nostro Clemente notatum est, observari præcipimus.

XVIII. Cum oppressi et rei ad ecclesiam Dei confugientes omnimoda debeant securitate gaudere, absurdum nimis videtur et omni rationi contrarium, ut in eis vel in earum cœmeteriis sæculares causæ in quibus de sanguinis effusione vel de poena agitur corporali, tractetur, et ideo ne hoc de cætero fiat, sub interminatione anathematis prohibemus.

XIX. Prohibemus etiam sub anathemate, ne a clericis, vel monachis, vel a quibuslibet ecclesiasticis personis Ecclesiæ, vel decimæ, vel quælibet ecclesiastica beneficia laicis in firmam tradantur.

XX. Nemo privatas pensiones, et adulterinas seu portiones, de ecclesiis vel ecclesiasticis beneficiis deinceps solvere vel accipere præsumat: quod qui fecerit, omni beneficio ecclesiastico privatus excommunicationi subjaceat.

XXI. Ecclesiastica persona cujuscunque professionis, quæ personas ecclesiasticas super aliquo ecclesiastico negotio ad iudicem sæcularem trahere præsumperint, a causa prorsus cadant; excommunicationi subjaceant, et sine competenti satisfactione ab episcopis suis non absolvantur.

XXII. Prohibemus etiam sub anathemate ne quas donationes, vel prædia ecclesiastica alicui oppugnerare præter conscientiam episcopi sui, vel officialium suorum, aut quolibet modo alienare præsumat.

XXIII. Omnes decimæ terræ, sive de fructibus, sive de fructibus, Dei sunt, et illi sanctificantur. Sed quia inveniuntur multi decimas dare nolentes, statuimus ut, juxta præceptum Domini, admonerantur senel, secundo et tertio, ut de grano et vino, fructibus arborum, fetibus animalium, feno, lino, lana, canabo, caseis et de omnibus, quæ per annum renovantur, decimas integre persolvant, et si commouiti non emendaverint, ad episcopi mandatum excommunicentur.

XXIV. Nullus occasione confessionis sibi factæ super aliqua jura ecclesiastica vivente eadem persona, eandem personam viventem litibus vexare præsumat, ut sic pensionem ab eo extorqueat: quod si fecerit, anathemate percussatur.

XXV. Sunt quidam tam clerici quam laici hujusmodi societatem ineuntes, ut de cætero in quibuslibet causis, vel negotiis mutuum sibi præsent auxilium, certam in eos pœnam statuentes, qui contra hujusmodi venerint constitutionem; et quoniam hujusmodi societates, seu fratres circa personas utriusque ordinis canonica detestatur scriptura, eo quod earum observantia quosdam etiam usque ad crimen perjurii perducit, ne amodo fiant, aut si factæ fuerint ne observentur, sub interminatione anathematis prohibemus.

XXVI. Ad reprimendam eorum malitiam qui postposito Dei timore, Dei Ecclesiam per falsos juratores in foro civili, vel ecclesiastico minuire, nec non et proximos suos exhæredare conantur; statuimus ut singulis diebus Dominicis tam in cathedrali quam in singulis parochialibus ecclesiis omnes illi accensis candelis excommunicentur, qui scienter in foro ecclesiastico, vel sæculari falsum præstiterint juramentum in sacrosanctæ Ecclesiæ læsionem, vel cujuslibet personæ exhæredationem. Nihilominus etiam excommunicentur omnes illi, qui ut hujusmodi falsa sacramenta præstentur, sive prece, sive pretio qualibet unquam occasione procuraverint; hujus autem constitutionis reos nullus sacerdotum absolvere vel eis pœnitentiam dare præsumat, nisi fuerint in articulo mortis constituti, sed hujusmodi perjury et excommunicati ad proprios episcopos remittantur absolvendi, et de tanto excessu graviter puniendi, et ad eorum majorem confusionem ad sedem apostolicam transmittantur.

XXVII. Excommunicandi etiam sunt qui, se in ecclesiasticis beneficiis, sine auctoritate episcopi vel officialium suorum, ad quos pertinet, propria temeritate, vel laica potestate intruserint.

XXVIII. Falsarii quoque sigillorum excommunicantur, et qui scienter falsis utuntur instrumentis.

XXIX. Incendiarii quoque, venefici et sortarii, et qui scienter nominatim excommunicatis participant.

XXX. Excommunicandi etiam sunt contumaces tam clerici quam presbyteri rebelles, qui contra prohibitionem episcopi, vel officialium suorum divina celebrare præsumperint.

XXXI. Præterea excommunicandi sunt tam clerici quam laici, qui redditus domini archiepiscopi Rothomagensis, a tempore, quo archiepiscopatus dignitatem adeptus fuit, fraudulenter ei subtraxerunt, vel modo subtrahunt, vel jura et dignitates suas minuerunt vel minuunt, vel in absentia sua minuent, nisi inde antequam iter peregrinationis arripiant, satisfecerint.

XXXII. Placuit ut quicumque sacerdos suspensus scienter celebraverit, cesset per annum a divino officio; si excommunicatus scienter celebraverit, mittatur Romanus.